

„Geheimnuss”-ból DESCHAMP-nál „Scheimnitz”, arra csak következtetni tudunk. Lehetséges, hogy kezében olyan kiadású vásárkatalógus volt, amelyben ez az általa közölt hibás szöveg állott. Ez esetben arra kell gondolnunk, hogy ez a sajtóhiba még a kézirat félreolvasásából keletkezett, ami az azonosan tíz-tíz betűből álló két szónál könnyen elképzelhető, hiszen öt azonos és a másik öt is az írásban igen hasonló.

BORSA GEDEON

Szólósy Benedek és énekeskönyveinek nyomdahelye A régi magyar zene dokumentumai között az egyik legjelentékenyebb hangjegyes gyűjtemény az 1651-es kiadású katolikus énekeskönyv, a *Cantus Catholici*.¹ Számos régi énekünknek — közöttük nem egy világi eredetűnek (pl. históriás éneknek) — dallarra ebben jelent meg először nyomtatásban, szinte hibanélküli hangjegyzéssel.² Az énekeskönyvben azonban sem a kiadás helye, sem pedig a gyűjtemény szerkesztője nincs feltüntetve. De míg az utóbbinak személyét már három évtizeddel ezelőtt ismertté tette a tudományos kutatás, a kiadás helyét illető feltevéseket még senki sem bizonyította be hitelt érdemlően. Az alábbi írásnak az a feladata, hogy — a szerkesztő életútjának ismertetése mellett — az énekeskönyvnek és szlovák nyelvű „testvérének” a lőcsei BREWER-nyomdában történt kinyomtatása mellett foglaljon állást, s ehhez bizonyítékkal nyújtson. Hogy a magyar énekeskönyvet Lőcsén nyomták, nem új feltevés,³ de az utolsó évek tudományos kiadványai arra mutatnak, hogy ezt irodalom- és zenetörténezeink nem fogadták el.⁴

A *Cantus Catholici* szerkesztőjének kilétét szlovák kutató, Stanislav WEISS-NÄGEL állapította meg,⁵ mégpedig egy szlovák nyelvű énekeskönyv, az ugyancsak *Cantus Catholici*⁶ címet viselő kottás gyűjtemény kapcsán. Mindkét énekeskönyvet ugyanis SZŐLŐSY Benedek jezsuita szerkesztette, akiről már a legrégebb jezsuita bibliográfiák is megemlékeznek, kiemelve irodalmi munkásságát, hogy magyar—latin és latin—szlovák énekeket adott ki nyomtatásban.⁷ Ezt olvashatjuk a Budapesti Egyetemi Könyvtár Ab 118. jelzetű kéziratában,⁸ amely bővebb élet- és jellemrajzot ad SZŐLŐSY-ről. Erre a kéziratra hivatkozott STRIPSKY is, amikor magyar részről először adott hírt a szóban forgó énekeskönyvek szerkesztőjéről.⁹ A SZŐLŐSY Benedekről szóló elogium azonban még korábbi forrásra megy vissza, annak a levélnek a szövegére, melyet SZŐLŐSY előljárója, a nagyszombati jezsuita kollégium akkori rektora, PALKOVICH Márton írt a tartományfőnök Georgius MAURUSNAK, a kremsi kollégium rektorának 1656. december 28-án, mintegy két héttel SZŐLŐSY halála után, jelentvén rendtársának elhúnytát. Ennek a levélnek

¹ RMK I. 856. — A továbbiakban CC 1651 rövidítéssel utalunk rá.

² Vö. CSOMASZ TÓTH Kálmán: *A XVI. század magyar dallamai*. Régi magyar dallamok téra I. 56. l.

³ HAJNÓCZY Iván: *A Cantus Catholici nyomdahelye és szerkesztője*. Magy. Könyvszle. 1941. 84. l.

⁴ L. *Magyar irodalmi lexikon I. köt.* (1963) 194. l., *A magyar irodalom története II.* (1964.) 147., *Zenei lexikon*. Átdolgozott új kiadás I. (1965) 335., 559. l.

⁵ *Kto je autorom spevníka Cantus Catholici?* Kultúra VII. Trnava 1935. 426. l.

⁶ *Cantus Catholici*. Pýsne Katholicke. . . (1655) — RMK II. 830., (Zdeněk TOBOLKA) Knihopis českých a slovenských tisků. Praha 1941., 1456. — A továbbiakban: PK 1655.

⁷ J. N. STOEGER: *Scriptores provinciae Austriacae Societatis Jesu Viennae*—Ratisbonae 1856., 357. l. A. DE BACKER: *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*. Liège 1854. VI. 699. és C. SOMMERVOGEL: *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*. Bruxelles—Paris 1902, VII. 1787. h. L. még SZINNYEI: *Magyar írók XIII.* 1099. h.

⁸ *Liber ordinis Societatis Jesu continens Elogia Societatis Jesu Tyrnaviae defunctorum*. 85. l.

⁹ *A Cantus Catholici és szerzője*. Irod. tört. Közl. 1936. 199. l., L. még BURLAS—FIŠER—HOŘEJŠ: *Hudba na Slovensku v XVII storočí*. Bratislava 1954. 82. l.

a szövegét, mint a Szőlősy Benedekre vonatkozó, eddig még közzé nem tett fontos dokumentumot, teljes egészében közreadjuk.¹⁰

[Kívül:]

X Reuerendo Patri in Christo
P. Georgio Mauro
Societatis Jesu Collegij Rectori
Cremsij

[Más, de kb. egykorú kézzel a dorsumon, a „Rectori” és „Cremsij” szavak közé írva:]

P. Benedictus Szőlőssi (!)
Turocij 15 decembris 1656

[Belül:]

X Reverende in Christo Pater Pax Christi.

Dominica 2da Aduentus quae in 15 diem currentis mensis 10bris inciderat, coelo ut pie confidimus est adscriptus P. Benedictus Szőlősy Coadiutor Spiritualis Formatus. Natus is erat Anno huius saeculi nono, ad Societatem ex Rhetorica Tyrnaviae admissus, ac Tyrocinium 24 8bris 1630 Leobij ingressus, eos in virtute fecit progressus, ut domesticis aequae ac externis charus, nulli etiam in diuturnis et grauibus infirmitatibus esset molestus, pro talentis sibi a Deo concessis varia obiit munia: nam inferiores litteras plures docuit annos, egit munus Ministri Collegij magna cum charitate, et humilitate, potissime tamen in Missionibus eximio cum fructu, cuius sementis magna fuit patientia, est versatus; et vero singularem habuit gratiam influendi in animos hominum praesertim rudiorum, a quibus publice et privatim sine taedio audiebatur. Unde complures immo integras villas Catholicae asseruit Religioni, interea placuit Deo gnauum in sua vinea operarium varijs exercere morbis: atque imprimis erisypelide in pede, quem ita consumpsit, ut quod infra talos est prorsus emoreretur, unde ultimo pes a tibia sine difficultate proxime elapso mense Augusti est auulsus. Sperabat nihilominus chyrgus reliquam partem sanari posse: verum os tibiae sacer ignis ita consumpserat, ut nulla arte caro superinduci potuerit: successere deinde cholyci et calculi dolores, noctes insomnes, inapetentia ciborum, quae omnia semper religiose laetus pertulit. Praemissa tandem generali confessione, et frequentato Sacrosanctae Eucharistiae usu, ultimam quotidie praestolabatur vitae mortalitatem horam, quam ut felicem haberet, inter alia ieiunijs Deiparae festa praeveniebat. Dum vero Dominica 2da Adventus Sacrum audire parat, delinqui animo magis quam mori visus placidissime animam Deo reddidit. Vir Aposstolici zeli vita longiore dignus pro suo in promovendam devotionem zelo, *typis vulgavit cantus Vngarico-Latinos et Latino-Slavonicos*. Paupertatis cultor adeo, ut praeter valde necessaria nec admiserit nec retinuerit. Eius animam iterum Sacris Reverentiae Vestrae, suorumque sacrificijs et precibus, et me cum isto Collegio impense commendo.

Tyrnaviae 28. 10bris 1656.

Reverentiae Vestrae Seruus in Christo Martinus Palkouich

A levél életrajzi adatai a fennmaradt jezsuita anyakönyvek és katalógusok bejegyzései alapján jelentős mértékben ki tudjuk egészíteni.¹¹ Az eddig napfényre került dokumentumokra támaszkodva Szőlősy életrajzát röviden így vázolhatjuk fel:

1609-ben született, valószínűleg Garamszőlősen (Rybnik).¹² Középfokú tanulmányait Nagyszombatban a jezsuitáknál végezte. Először 1625-ben írták be az anya-

¹⁰ *Epistolae. Elogia defunctorum societatis Jesu*. A BEK kéziratárában: Ab 148/XII. köt., 62. levél (fakszimilében: 1. és 2. ábra). — A közlésben a kiemelés tőlem.

¹¹ Az osztrák rendtartomány — amelyben a magyar jezsuiták is tartoztak — anyakönyveinek és katalógusainak egy részét a bencésrend pannonhalmi főkönyvtára őrzi. Több adatot tárt föl Branislav VARSÍK a nagyszombati egyetem nemzetiségi problémáiról szóló munkájában (*Národnostny problém Trnavskej Univerzity*. Bratislava 1938) és HITES Endre Kristóf: *A magyar és tót katolikus egyházi énekköltészet kapcsolatai a XVII. században* c. szakdolgozatában. Bp. 1941 Kézirat).

¹² VARSÍK: I. m. 153 l. (370. jegyz.)

x
Pax in Chrō Patre
Pax Chri.

67.

Dominica rēdi aduentūs quā in 15 diei carcerū mēsis sobriū mēdore, volo ut pie con-
 siderat est adscripta S. Benedicte Golbōi Coadiutor spiritualis Formatae Natus
 is erat S. huius seculi anno, ad locum ex Theologiae Synagoga, et proximū 2 q
 huius 1630 letib; inopras, eos in virtute fuit progressus, ut domesticus de
 ac extornis chamis, nulli etiam in hularnis et gravib; infirmitatib; qstis no letas, pro
 talibus libi a Deo vnaeplis vana obijt mania; nā infirmitas literas plures domit ar.
 nos, qst m. thim. Collegij magna in caritate, et humilitate, possitne tam in in
 Nishomib; eximia in Gruele, cuius lenientia magna fuit patiens, et veritas, et vero
 singulari in habuit gram inflandi in amicos hominū Gestim raris, a quibus pathi
 re et privatum sine tedio audiebatur. Unde complures imo integras villas Catholica affe
 ruit Religioni, interea placuit Deo quorū in sua vinea operari vniq; exerceat mor
 bit, atq; inqumit em sy pēde in pede, quem ita condonqst, ut quod infra telas esse prorsus
 exoneretur, unde aliāc per in libro sine difficultate proximē elapsi vniq; Augusti est auct.
 sud. Sperebat nihilomin; Chryzostūm schizmam partem sanari posse; vniq; os libit saas ignis
 ita consumpserat, et nulla ante caro in pēdā potuit; saas deinde Chrysi et cal.
 cali dolores, noctis inqumit inqumit abō; q vā semper religiose letas gestat. Pū
 inqumit tandē generali confessione, et frequentato sacramēto Eucchi vti, aliāc quōdā
 pōditolabatur vitā mortalis hōi, quā ut salua haberet, non alia ieiunij Deo parē qst
 ita pōdēriebat. Tam vero S. huius rēdi Amicitia S. huius audire parat, delinqm animo
 magis quā non vniq; placidifine amica Deo reddere. in Apostolici zeli vitā longi
 ore huius, pro suo in pōmōvōm devotiōe zelo, typis vulgavit carolus Inqumit
 et Galias Slavonicis. Inqumit cultor adeo, ut pōdter velle nō pōmōvōm pōdēriebat
 vāc relinquit. Cuius nam itā S. R. V. huius Inqumit pōdēriebat, etiam non itā
 Collegio impense amando Dominica 28 qstis 1636.

Kalis Vra

Servus in Chrō.

Martinus Palovitz

könyvbe, a principisták közé, szülőhelye szerint így: „Benedictus Szöllösi Slavus”.¹³ Tehát szlovák származásának tartották nyilván. 1630. október 24-én, 21 éves korában, felvették a jezsuiták leobeni (Ausztria) rendházába, ahol noviciátusát töltötte. Ekkor három nyelven tudott: latinul, szlovákul és magyarul.¹⁴ A következő években továbbra is a növendékek sorában találjuk SZÖLÖSYT.¹⁵ 1633-ban a nagyszombati kollégiumban tanított mint „magister parvistarum”, jeles rendtársával, DOBRONOKI Györggyel együtt.¹⁶ SZÖLÖSY Benedek számára ez után az egyévi nagyszombati tanárkodás után újabb háromévi studium következett, ezúttal Bécsben. Ott végezte filozófiai tanulmányait (1634: logicus, 1635: physicus, 1636: metaphysicus).¹⁷ Az 1637. évi katalógus ismét a nagyszombati kollégium magisterei, gyakorló tanárai között említi.¹⁸ Közben már teológiát tanult, s 1639-ben fejeződött be hittudományi kiképzése; ekkor szentelhetők áldozópappá.¹⁹ 1640-ben a minister (gazdasági intéző), valamint a templom és a kongregáció prefektusi tisztét töltötte be a kollégiumban,²⁰ majd hitszónok, hitoktató, továbbá szlovák nyelvű gyóntató (1641).²¹ Harmadik próbaévet ismét Leobenben töltötte (1642);²² csak ezután tehetett ünnepélyes fogadalmat: a rend végleges tagjává vált, s mint coadjutor spiritualis formatus (segédlelkész) működött tovább. 1643-tól kezdve hét éven át a Borsod megyei Szendrőn népmisziós tevékenységet végzett: lelkipásztorkodott és ellátta az iskolamesteri teendőket is.²³ Az 1646. és 1650. évről nem vallanak a pannonhalmi könyvtárban őrzött egykorú jezsuita katalógusok, de feltételezhető, hogy ezekben az években készítette sajtó alá énekeskönyveit, s anyaggyűjtés céljából több helyen megfordult. 1651-ben Kassán működött mint szlovák nyelvű lelkipásztor,²⁴ valamint Ung-

¹³ Uo. 1626-ban a második évfolyamban, a grammatisták között tünteti fel az anyakönyv: „Benedictus Szöllösi Söllösiensis Slavus”.

¹⁴ Nomina Novitiorum secundum ordinem quo ingressi sunt in hanc Domum Probationis Leobiensem Provinciae Austriae Societatis Jesu, ab anno 1614 usque 1689. Anno 1630. Pannonhalma: 118. D. 19^r. A táblázatban a következő adatok olvashatók (a fejcímek zárójelben): (*Nomen Cognomen*) Benedictus Selessy — (*Patria Natio*) Slavus Selezienis — (*Aetas in ingressu Annus dies mensis*) Natus annos 21 — (*Vires*) bonae — (*Tempus quo est ingressus*) 24 octobris — (*Ubi receptus*) Tyrnaviae — (*Professio in saeculo & gradus*) Rhetoricus unius anni — (*Quas linguas tenet*) Latinam, Slavonicam, Ungaricam — (*Vota et devotiones*) ü r e s — (*An fuerit haereticus et quando conversus*) Semper Catholicus.

¹⁵ *Liber examenum novitiorum Leobensium ab anno 1614.* Pannonhalma: 118. E. 6. (85., ceruzával utólagosan számozott lap); ezen a lapon található SZÖLÖSY sajátkezű aláírása is. *Catalogus brevis Personarum Societatis Jesu Provinciae Austriae Anno 1631.* Uo. 118. J. 1. (19^r); *Catalogus brevis personarum et officiorum Societatis Jesu Provinciae Austriae Anno 1632.* Uo. 118. J. 1. (16.)

¹⁶ *Catalogus...* Anno 1633. Uo. 118. J. 1. (23.); vö. Varsik, i. m. 84.

¹⁷ *Catalogus...* Anno 1634. Uo. 118. J. 1. (5.); Anno 1635. Uo. 118. J. 1. (12.); Anno 1636. Uo. J. 1. (13.)

¹⁸ *Catalogus...* Anno 1637. Uo. 118. J. 1. (20.)

¹⁹ *Catalogus...* Anno MDCXXXVIII. Uo. 118. J. 1. (22.); Anno MDCXXXIX. Uo. 118. J. 1. (24.). SZÖLÖSY neve szerepel még a nagyszombati egyetem naplójában az 1639. III. 18-ra vonatkozó sorok között (*Actuum Academicorum Collegii Societatis Jesu Tyrnaviae.* Tom. XVII. — BEK, *Collectio Prayana XXX.*).

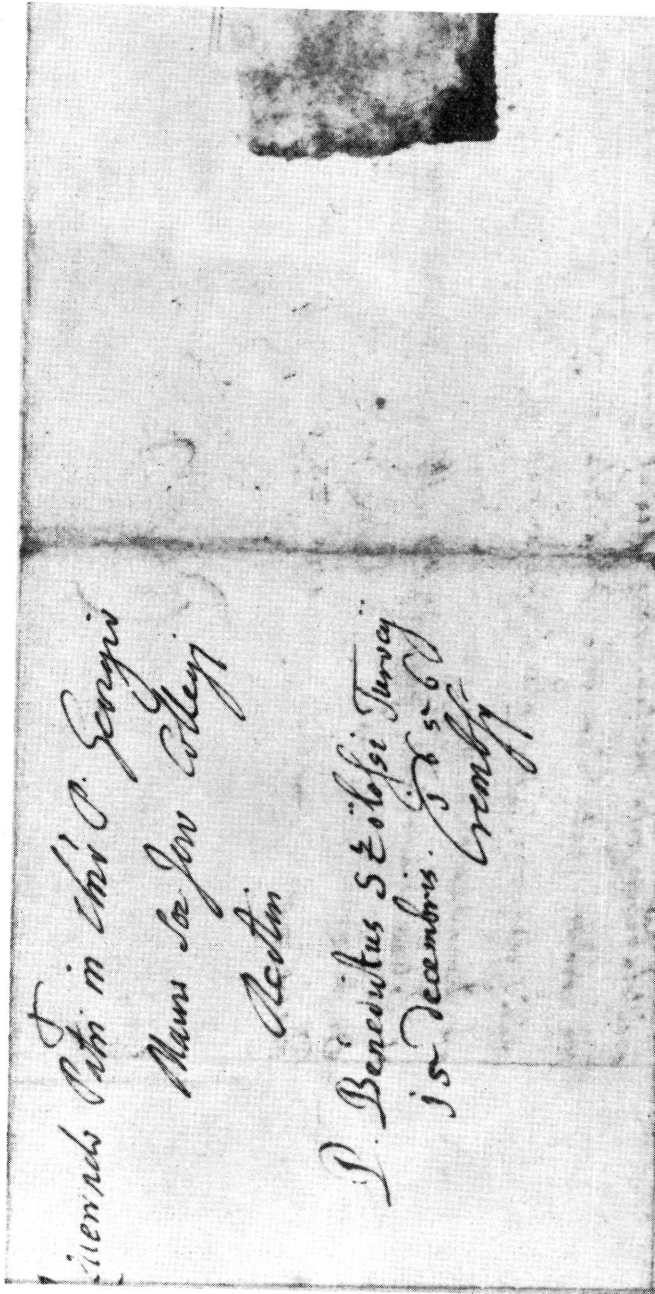
²⁰ „Minister. Praefectus templi et Congregationis Sanctae Crucis”. *Catalogus...* Anno 1640. Pannonhalma: 118. J. 1. (orig.) 34.

²¹ „Concionator. Catechista et Confessarius Slavonicus”. *Catalogus...* Anno 1641. Uo. 118. J. 1. (29.)

²² *Catalogus...* Anno 1642. Uo. 118. J. 1. (18.)

²³ „Operarius et Magister in scholis”. *Catalogus...* Anno 1643. Uo. 118. J. 1. (13.); Anno 1644. Uo. 118. J. 1. (orig.) 13.; Anno 1645. Uo. 118. J. 1. (38.); Anno 1647. Uo. 118. J. 1. (orig.) 11.; Anno 1648. Uo. 118. J. 1. (28.); Anno 1649. Uo. 118. J. 1. (orig.) 49.

²⁴ „Operarius Slavonicus”. *Catalogus...* Anno 1651. Az 1650–59. évi katalógusok egybekötve, uo. 118. J. 1. (orig.) 43.

2. ábra

vártott is.²⁵ 1652-ben és 1953-ban a túróci rendházban, azaz Znióvárálján volt hitszónok.²⁶ Még az 1654. évben is ott működött egy darabig, majd a szepesi rendházba (Szepesvárálja) került át; ez utóbbi helyen misszionárius volt Csáky főispán mellett.²⁷ Ez a megbízatása a következő évben is tartott; egyúttal a tartományfőnök monitora (tanácsadója) volt.²⁸ PALKOVICH Márton idézett levele szerint életének utolsó évében orbánc támadta meg a lábát; nem tudták meggyógyítani s hosszú szenvedés után 1656. december 15-én meghalt, a rend túróci házában, Znióvárálján. Eltemetve is ott van.²⁹

A CC 1651 kiadási helyéül eddig három város, Pozsony, Nagyszombat és Lőcse jött számításba. STRIPSKY helyesen állapította meg, hogy Pozsonyban nem adhatták ki, mert ott katolikus érdekeket szolgáló nyomda abban az időben nem volt, „hiszen a vitás Pázmány-nyomda Pozsonyból 1640 táján Nagyszombatba visszakerült, sőt 1650-től egészen 1665-ig Pozsonyban egyáltalában semmiféle könyvet nem nyomtattak.”³⁰ Nagyon elvetette azonban a sulykot, amikor azt állította, hogy „betűtípusából, fejléceiből és szakasz-záró vignettáiból ítélve az egyformán negyedréte alakú két Cantus határozottan nagyszombati nyomtatvány.” Ezek a sorok nem a Nagyszombatban működő jezsuita-, hanem a lőcsei BREWER-nyomdára illenek. Ezt kellett megállapítanom még 1940-ben, amikor is átvizsgáltam mintegy 50 korabeli nyomtatványt, a bécsi, bártfai, debreceni, kassai, lőcsei, nagyszombati, pozsonyi, sárospataki, somorjai és váradi nyomdák 1647 és 1659 között megjelent kiadványait. STRIPSKY idézett mondatának azonban van egy igazság-magva: kétségtelen, hogy a magyar és a szlovák nyelvű *Cantus Catholici* ugyanabból a nyomdából került ki. Mindkettőt azzal a könyvdísz-, hangjegy- és betűkészlettel nyomták, amellyel a lőcsei BREWER-nyomda 1650–54-ben kiadásra került könyveit.

Négy, egyaránt negyedréte alakú kiadványt hozok fel bizonyásgul. Ezek: (A) KÍTONICH János: *Directio methodica* (Lőcse 1650 — RMK I. 835.), (B) Uő: *Centuria certarum contrarietatum* (Lőcse 1650 — az előbbivel egybekötve, RMK I. 835.), (C) a genfi zsoldárok első magyarországi kottás kiadása SZENCZI MOLNÁR fordításával (Lőcse 1652 — RMK I. 859.), (D) *Keresztyéni Isteni Dicsőretek* (Lőcse 1654 — RMK I. 890.), evangélikus énekeskönyv, amelynek himnuszai hangjegyekkel együtt jelentek meg. Az (A), (C) és (D) címlapján levő keret díszítő elemei megtalálhatók CC 1651 és PK 1655 címlapján is (3–4. ábra); a BREWER-nyomda fenti, 1650., 1652. és 1654. évi hiteles kiadványainak tipográfiája a címlapokon is azonosítható a SZŐLŐSY-féle gyűjteményekével; a (B) címlapján levő könyvdísz megvan a CC 1651 előszavának végén — ugyancsak a (C) 195. és a (D) 284., valamint utolsó (sztlan) lapján —, a (C) címlapján levő könyvdísz a CC.1651 34. lapján — ugyancsak a (D) 339. lapján is. A PK 1655 gótikus betűinek összehasonlítására legalkalmasabb LUTHER katekizmusának fordítása, mely szintén BREWER Lőrinc műhelyéből (8^r alakban) került ki (Lőcse 1634 — RMK II. 490.). E bizonyítékokhoz járul nem utolsó sorban a kottatípusok egyezése is. Az itt közölt faksimiléken a PK 1655 genfi zsoldárdallama (5. ábra) ugyanannak a zsoldárnak (Domi-

²⁵ VARSÍK: I. m. 153. Az ottani bejegyzés szerint beszélt latinul, szlovákul, magyarul és egy keveset németül is.

²⁶ *Catalogus*. . . Anno 1652. Pannonhalma: 118. J. 1. (orig.) 27.; Anno 1653. Uo. 118. J. 1. (29.); Anno 1654. Uo. 118. 1. (36.)

²⁷ „Missionarius apud Illustrissimum Comitem Czacki”. *Catalogus*. . . Anno 1654. Uo. 118. 1. (38.)

²⁸ „Confessarius nostrorum. Missionarius apud Illustrissimum Comitem Paulum Czaki, Monitor”. *Catalogus Brevis Provinciae Austriae ad annum MDCLV. confectus*. Uo. 118. J. 1. (orig.) 38.

²⁹ STILLA, Milos: *Zniev a okolie*. Banska Bystrica 1963, 146. 1.

³⁰ I. m. Irod. tört. Közl. 1936. 201. 1.

11. Kik mostan könnyű-vörtek nagy mórul, O raris meg engem, Kiért izent nevedet híven dicsérem. Az én anyám: fiának bűntem, És a izent gyökereiben tilátelelem. Feljegedtet.

12. Dicsirétek Isten-főnök őrci, Jakob fia: Jidgyárok nevét, Izrael: nép-főldczefelgett, Mint Istenedet. Mert nem uddlysa Izegénynek ügyét: Estőle el nem forditya szent ízínét, De ha kiált meg-halgyatya kérsét, Nagy kegyelcien.

13. Azért dicsérem rólad Isten: Minden elditi a győlecsereben, És fogadálom sommi-képpen. Meg arm tőretnék. A izegények éjének meg elégtének, Az Isten keresők téged dicsirnak. Kéi az ő jellek, és benaed őrcenének, Mind őrcéké.

14. Ez földi népek minden terege. Az Urhoz gyűlez emlekezerte, És a pogányoknak nemasétege, Néki hajt fejt. Mert az Ur egy edű hái mindeneket, Övé az ország. Ő a pogány népet, Bija, rajtok meg-mutatván ercsét, Kézének.

15. A kövérek, kik meg-cégedtek, Es kik már porrá lenni kéféültek, Dicsirnek téged minden saegénynek, Esnyomorultak. Es minden ő maradék azoknak, Néked izógalván térdet fejt hajtának, Es firőlfi: ra ék réged utainak, Oh nagy Isten!

16. A tőrcék: őrcő nép-jörendőben, Te igazságodar dicsiretben, Magabataly ak tiléztek ízveken, Az egész földön.

XXIII. SOLTAR. C. L. M.

Dominus regit me.

Hála a Isten Dicsirnak az Istennek: a való gondviselőjéért és irgalmáért.

Z Ur énnekem őrcő palátorom, Azért sem meg nem fogyatkozom, Gyönyörű lépé mezőn engert

Es lépétes folyo-vízre legeslet, Lelkemert meg-nyí

6. ábra

218. *Égyfűre pő Sájánny.*

Es kedrossi dobrega Pánc, Puy misé na wedy zshán, s ys budu w-Panc domu probýwati, werym tomu, A gwo dny usi budu, Amen.

Idem Psalmus 22. Dominus regit me.

Őspodin rácsj sám Páslyer mág byri. Z Tobudni w-čem nedostacu myti, sz. Dni mine pánc, na paštryčích w-kosnych: Dwoody Miasine, k-pramenu Wod swych, Poo gmicno swe, Dushy zmi obicestruge, Po csišách wrymich Miasine pronozoge.

Dyí my se pak tby desalo y gyiti: Prez úboty stwa sine Mrye Omri, sz. Tyo Pane samna: nebogym se síbo, Tysy se z-Berli, sz. y z-Prutu twého, Ty mne sám šyřis bogis pa swom kole, A na to parý mogy Zepretele.

Ty Olegem me blawit pomazanyeš, Y Kalich mág sa štedre naplanyeš, sz. A to počet slawa mého žwota, Dne swetowdy mne, milost, y dobrota, Y budu w-doran Pane pro býwati, Po wšestec swag wst, sz wyslawowati Amen.

Neske

5. ábra

nus regit me) a (C)-ben, SZENCZI MOLNÁR fordításához közölt kottájával (6. ábra) vehető egybe. (Az utóbbi — sajnos — az egyetlen ismert példányban csonkán maradt fenn.) A BREWER-nyomdában ugyanezekkel a hangjegytípusokkal nyomtatták ki később, még 1675-ben is az Istenes himnuszok (RMK I. 1183.), 1682-ben a genfi zsoltárok (RMK I. 1288.), 1674-ben, 1684-ben és 1696-ban a szlovák evangélikusok énekeskönyvének, a TRANOVSKY-féle *Cithara Sanctorum*nak (RMK II. 1339/b [OSzK], 1551., 1839)³¹ dalmait. Ekkor azonban már a nagyszombati egyetem nyomdája is be volt rendezkedve hangjegynyomtatásra, úgyhogy a *Cantus Catholici* második kiadását már ott nyomták 1675-ben — a két kiadás tipográfiája világosan elüt egymástól —, s 1700-ban a szlovák énekeskönyvét is. E két időpont között még két hangjegyes nyomtatvány látott napvilágot a nagyszombati nyomdában, ILLYÉS István (1693) és NÁRAY György (1695) énekeskönyvei. Ezeknek tipográfiája sem téveszthető össze a lőcsei kiadású énekeskönyvekével.

Megengedjük, hogy abban, aki ezt az összehasonlítást nem végezte el, bizonyos kétségek merülhetnek fel. Így például egy ellenvetés, amelynek Fritz VALJAVEC adott hangot egyik, több szempontból vitatható művében,³² valószínűtlennek tartva — minden bizonyítás nélkül — hogy a *Cantus Catholici* Lőcsén jelent meg. Szerinte, „a jezsuita Szőlősy a katolikus restaurációt szolgáló művét nem nyomathatta ki a Brewer család protestáns nyomdájában”. Kétségtelenül lehettek nehézségek a megrendelő részéről, de nemkülönben a könyvnyomató részéről is. A BREWER-nyomda ugyan nem volt hivatalos felekezeti nyomda, mint a gyulafehérvári (református) vagy a nagyszombati (katolikus), hanem üzleti jellegű magánvállalkozás, és így bárkitől elfogadhatott megrendelést, s bizonyára el is fogadott, ha egyébként jól megfizették a munkát. De az sem lehet vitás, hogy a város protestáns, túlnyomóan evangélikus polgársága — enyhén szólva — nem jó szemmel nézett volna BREWER Lőrincre, ha tudomást szerzett volna a nyilvánvalóan katolikus jellegű művek kinyomtatásáról.

És éppen ezzel magyarázható, hogy az énekeskönyveken miért nem tüntették fel a nyomdahelyet. Indokolt lett volna-e ez nagyszombati kiadás esetén? Minden bizonytalansággal! A CC 1651 ajánlása az egri káptalanban kelt — a mecénás KISDI Benedek egri püspök székhelyén³³ — 1651. október 4-én. A „Keresztyén Olvasóhoz” intézett magyar előszót azonban a *szepesi káptalanban* keltezi SZŐLŐSY, ugyanazon a napon. Ez az egyetlen nyoma annak, hogy a könyv a Szepességben látott napvilágot. A kétféle helymegjelölésre másképpen nem is tudnánk elfogadható magyarázatot találni! A szlovák énekeskönyv latin nyelvű előszava, illetve dedikációja eléggé egyértelműen a szepesi káptalanban kelt (Datum in Capitulo Scepusiensi, die 22. Julij. Anno 1655.). Ezt másik pártfogójához, Soós György kanonokhoz intézi a szerkesztő. Szlovák nyelvű előszó ebben nincs is. STRIPSKY úgy sejtette, „hogy a magyar Cantus szerkesztésében Soósnak is tevékeny része lehetett . . .” „Talán ez is volt annak oka, hogy a Cantus egyáltalán szerzői név nélkül, a címlapon csupán a még megfegtetlen A. P. R. jelzéssel jelent meg: Szőlősy szerénysége folytán nyilván nem akarta, hogy a címlapon csak az ő neve szerepeljen.”³⁴ Erre vonatkozóan semmi határozott adatunk nincs. Az említett rövidítés jelentését

³¹ TRANOVSKY énekeskönyve először 1636-ban jelent meg; ezt nem állt módomban tanulmányozni. A rá vonatkozó irodalom szerint a többi hangjegyes kiadáshoz hasonlóan Lőcsén jelent meg. I. SZILÁDY Jenő: *A magyarországi tót protestáns egyházi irodalom 1517—1711*. Bp. 1939, 98—132. I. Vö. BURLAS—FIŠER—HOŘEJŠ: I. m. 13., TOBOLKA: I. m. VIII. Praha, 1963. 16.302—310.

³² *Geschichte der deutschen Kulturbeziehungen zu Südosteuropa II. Reformation und Gegenreformation*. München 1955. 138. l. (79. jegyz.)

³³ Meg kell jegyeznünk, hogy Eger török megszállása miatt a püspökség székhelye ekkor még ideiglenesen Kassa volt.

³⁴ I. m. Irod. tört. Közl. 1936. 200. l.

illető találgatások is meddők maradtak. Még a legvalószínűbbnek látszó magyarázat — az Anno Post Redemptionem (ill. Reparationem) rövidítése³⁵ — sem állja meg a helyét; ugyanis a) a CC 1651 címlapján ezt nem követi az évszám, sőt még egyszer ki van téve az Anno, s csak azután az 1651.; b) mindkét énekeskönyv végén ismételten megtalálható a három betű, a szokásos jezsuita jelmondat (Ad majorem Dei gloriam, Beatae Virginis Mariae & omnium sanctorum honorem) rövidítése után, de ott meg az évszám hiányzik. Így az A. P. R.-nek ez a jelentése értelmét veszti. Nem csodálkozhatunk, hogy egyesek a korábban feltételezett szerkesztő, RAGYÓCZI Péter egri kanonok nevét vélték belőle kiolvasni.³⁶

Mint érdekes adatot — amely azonban nem lehet perdöntő a kérdésben — kell megemlítenem, hogy a jezsuiták túrói rendházának könyvtári katalógusában³⁷ a *Cantus Catholici* megjelenési helyeként Nagyszombat van nyilvántartva: „Cantionale Ungaricum — Tyrnaviae 1651.” A nagyszombati kollégium könyvtárának katalógusában viszont a kiadás helye üresen maradt. Az 1681. évi bejegyzés szerint: „Cantus sacri Ungarici quar(to) — — — 1651.”³⁸ SZŐLŐSY szlovák énekeskönyve hasonlóképpen a kiadás helyének megjelölése nélkül szerepel: „Cantionale Slauonicum quar(to) — — — 1655.”³⁹ A legelső adatot tehát, amely több mint fél évszázaddal az énekeskönyv megjelenése után került bejegyzésre, tévesnek, minden alapot nélkülözőnek minősíthetjük. Lényegesebb, hogy a nagyszombati kollégium könyvtárosának 25–30 évvel később nincs tudomása az énekeskönyvek helybeli megjelenéséről — amit érthetetlennek találnánk, ha valóban ott jelentek volna meg —, ugyanakkor természetes, hogy nem tudhatott titokban tartott löcsei kinyomatásukról, vagy ha hallomásból tudott is róla, kötelességének tartotta azt (az említett okok miatt) elhallgatni.

PAPP GÉZA

³⁵ VARSÍK: I. m. 153. l.

³⁶ TOLDY Ferenc: *A magyar nemzeti irodalom története*. Pest 1868². I. 59. Említi HAJNÓCZY Iván: I. m. Magy. Könyvszle. 1941. 84. l.

³⁷ *Catalogus librorum residentiae Societatis Jesu Thurocziensis*. Confectus anno ab Incarnatione Dominica 1704. Országos Levéltár: Kam. It. Jesuitica Tyrnav. fasc. 22. No. 49.

³⁸ *Catalogus novum librorum Collegii Tyrnaviensis Societatis Jesu* (I. köt. C — Vngarici & Bohemici) — BEK 72.

³⁹ Uo. 1673. évi bejegyzés.